

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 9.

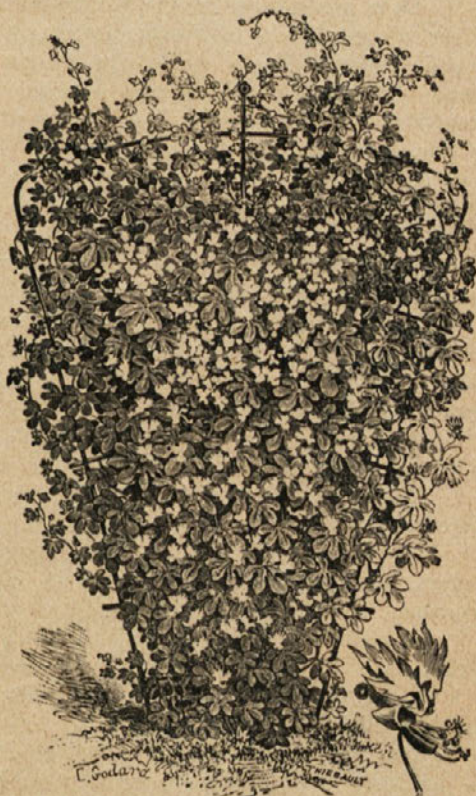
V Ljubljani, 15. maja 1889.

Letnik II.

Kapucinska kreša.

Z imenom „kapucinska kreša“ (*tropaeolum*) zaznamujemo rastlino, katera ima mnogo jako lepih zvrsti, ki so največ iz južne Amerike k nam prinesene. Kapucinska kreša je prav krasna cvetlica sobna, in bila bi gotovo zelo razširjena, ko bi ne bila toliko občutljiva in bi zlasti po zimi tako rada ne poginila. Kreša ima dve glavni zvrsti: vrsto z gomoljastimi koreninami in vrsto brez gomolj. Skoraj ni kaj lepšega, nego je kreša, polna cvetja, ki se ovija po lepi žičasti mreži ali pa visi iz posode, obešene med oknom ali na stropu. Prav lepa vrsta kreše je „*tropaeolum azureum canariense*“, katero kaže podoba 22.

Najvažnejše pri vzgoji kreše to, da moraš gomolje, kakor nitro rastlina odevete in listje do dobrega uvene, shraniti prav suhe v prst ali pesek. To se zgodi konci poletja. Kadar gomolje pozno jeseni zopet prično gnati, tedaj jih pa vsadi v peščeno gozdno sprsteninsko zemljo ter jim po malem zalivaj. Gomolje se bolje razvijajo, ako niso v zemljo vsajene, ampak na njo položene. Tudi po zimi ne bodi kreši pretoplo, zadostuje ji 8—10 stopinj, dobiva pa naj dosti svetlobe, in če vreme pripušča, tudi svežega zraka. Brezgomoljna kreša se da

Podoba 22.

razmnoževati s potaknenci. Mlade, iz potaknencev vzgojene rastline cveto od jeseni do pomladi, ako jim je prostora, veliko svetlobe in ne pretoplo. S potaknenci se kreša razmnožuje po leti ali sploh takrat, kadar poganjki niso več premehki.

O šolskih vrteh.

Govoril **Vojteh Ribnikar** pri občnem zboru društva učiteljev in šolskih prijateljev okraja logaškega dne 4 aprila t. l. v Cerknici.

(Konec.)

Tudi naše društvo more šolskemu vrtnarstvu pomoči, in sicer, da se zedinimo — in

1. z združenimi močmi poskušamo, katera vrsta hrušek, jabolk i. t. d. se našim krajem najbolj prilaga;

2. da oskrbimo vodstvom pravih, dobrih cepičev, sortimentnega sadnega drevja, divjakov i. t. d.;

3. da dobimo dobrega, zanesljivega semena raznih zelenjav in

4. da razpošiljamo razna semena, potaknence in cepiče raznih cvetic, osobito vrtnic.

Ako vsi učitelji tako vkupno delujemo, drug drugemu pomagamo, upati smemo najlepših uspehov.

Slednjič naj omenim tukaj tudi razmerja šolskih vrtov in učiteljstva glede obdelovanja in dohodkov vrta.

Ukaz ministerstva z dne 3. novembra 1878. l., št. 15.690. veli: Učitelj, ki poučuje mladino o sadjarstvu in vrtnarstvu, uživa tudi vrtno dohodke. Če se preseli, zahteva lahko od naslednika, da mu povrne stroške. V tem ukazu je natančno določeno o dohodkih vrta, a omenjeni niso stroški. Obdelovanje šolskega vrta stane denarjev — ako bi učitelj moral vse stroške sam trpeti, zahtevalo bi se preveč, poleg truda s poukom imel bi še, vzlasti ob začetku, več let gotovo materialno izgubo, ako bi hotel urediti šolski vrt tako, kakor je treba. Slaba plača pa nam tega nikakor ne da. Ker pa je šolski vrt del šole, izdal je slavni c. kr. deželni šolski svet za Krajuško 29. julija 1887. l., št. 1274. ta le ukaz: „Na podlogi obstoječih zakonov je šolski vrt del šole. Ker pa mora za stvarne šolske potrebe skrbeti šolska občina, zato določuje tudi ta, kdo da uživa šolski vrt“.

Da bi učitelj plačeval vse stroške za obdelovanje in morebiti celo urejevanje šolskega vrta in zato imel vse dohodke njegove, ne gre; a pravično bi tudi ne bilo, zahtevati od krajnega šolskega sveta, da plača vse stroške, dohodke pa bi spravil učitelj. Po mojem mnenju bi bilo najbolje, ako bi se ta stvar tako uredila:

1. Vsaka šola, oziroma šolska občina, naj omisli šoli urejen šolski vrt. Ako ni še kje urejen, prevzame to delo gotovo rad učitelj.

2. Krajni šolski svet plača vsa dninarska, težaška dela na vrtu, saj ne more zahtevati, da bi otroci, ali učitelj kopal, gnojil zemljo i. t. d.

3. Krajni šolski svet oskrbi tudi potrebno sortimentno sadno drevje, razna semena, divjake, dnoj i. t. d. ter za to vsako leto stavi primerno vsoto v letni proračun.

V stvarni pouk naj se krajni šolski svet ne meša; zato tudi ne sme določevati, kako drevje, seme i. t. d. je potrebno za vrt, kako orodje treba naročiti i. t. d., za vse to mora skrbeti pod nadzorstvom c. kr. okrajnega šolskega sveta učitelj voditelj.

Ako bi kateri krajni šolski svet ne hotel za šolski vrt nikake vsote določiti, — naj stori to c. kr. okrajni šolski svet; in ako bi krajni šolski svet za to določene vsote ne hotel oddati voditelju šole ali kupiti potrebnih reči, naj da c. kr. okrajni šolski svet to vsoto neposredno šoli, vodstvo pa naj tudi neposredno predloži račun o porabljenem denarju.

Vsa odgojena drevesa šolskega vrta so svojina krajnega šolskega sveta, ta more z njimi po svoji volji razpolagati. Zelenjavo, cvetice, sočivje, krompir i. t. d. in splot, kar raste na počivalnih lehah, uživa učitelj.

Ker uredi šolski vrt krajni šolski svet, lahko ta poskrbi, da je za drevesnico odmerjen primeren prostor, in da dobi potem vsako leto precejšnje število sadnih dreves, katera mu obilo povrnejo za obdelovanje potrošene denarje.

Da pa se to po zakonu uredi, nasvetujem, da naše društvo napravi v tem smislu prošnjo do c. kr. okrajnega, oziroma deželnega šolskega sveta, ob enem pa tudi le te predloge pošlje glavnemu zboru c. kr. kmetijske družbe kranjske v razpravo, da ta potem ukrene tudi vse, kar je potrebno v rešitev, ter se s tem šolsko vrtnarstvo, a z njim vred tudi občno sadjarstvo vzbujajo in oživljajo — v blagor naši domovini.

Nebina ali astra.

Za obrobke ali za majhne cvetlične skupine na vrtu je nebina ali astra (*aster chinensis*) kaj prikladna, zato jo nahajamo skoraj na vsakem vrtu. Dasi je pri nas tako zelo razširjena, vendar ni preveč čislana. Razširjena je zato tako zelo, ker jo je lahko vzgojevati, in ker cvete pozno v jesen, ko je uže vse drugo cvetje preminulo. Da je pa malo čislana, prihaja pa od tod, ker imajo pri nas le navadne, priproste vrste nebin in niti ne poznajo lepših vrst. Kakor vsake bolj važne lepote rastline, tako imamo tudi nebina na stotine vrst. Navadne ali kineške nebine so najvažnejše te vrste: Najzgodnjejša velika piramidna, pritlična piramidna, turban, šopkasta, viktorija, rožna i. t. d. Podoba 23. kaže nebino od vrste velikih piramidnih z imenom „piramidna perfekcijska peonijeva nebina“. Ta vrsta vzraste do 45 cm visoka ter ima mnogo raznobarnih podvrst.

Razen navadnih kineških nebin imamo potem še dvojnobarvno, planinsko, novoangleško, rožnato in krasno nebino.

Nebine cveto od konec poletja do pozne jeseni. Ako hočemo imeti zgodaj cvetočih, sejati jih moramo uže ob začetku aprila meseca na mrzlo gnojno gred

Podoba 23.

ali pa v sejalne posodice, katere postavimo v sobi na okno. Gnojna greda mora seveda ob mrzlem vremenu biti po noči pokrita, posod na oknu pa ne pokrивajmo, ker so dosti varne na njem. Da pa dobimo jesenskega cvetja, sejati jih treba ob začetku maja meseca kar na prostem. Na cvetlični gredi naj bodo nebine po 20 do 25 $\frac{c}{m}$ narazen vsajene.

Raznotere vrtnarske reči.

„Školski vrt“. List za promicanje školskoga vrstlarstva, pčelarstva i svilarstva. To je naslov listu, ki je pričel izhajati letos v Zagrebu po enkrat na mesec na celi poli velike osmerke. List, ki stoji na leto 2 gold, urejuje Miroslav Cugšvert. O listu smo zvedeli šele te dni, ob priliki, ko nam je doposlalo uredništvo letošnje štiri številke v zameno z našim listom. List je jako vrlo urejevan, in ako pomislimo, da je stroka, katoro zastopa, tudi na Hrvatskem še primerno malo razvita, moramo reči, da je tudi zelo obširen. Ako si kedo izmed naših gg. učiteljev utrpi list naročiti, priporočamo mu to prav zelo; vsekakor bi si ga pa morale naročiti vse okrajne učiteljske knjižnice.

Šolski vrtovi na Francoskem. Ministerstvo za pouk na Francoskem je odredilo, da ne potrdi nobenega načrta za šolsko stavbo, ako ni ob enem v bližini šolskega vrta.

Vzgoja visokodebelnih češpelj in sliv. Vzgoja visokodebelnih češpelj in sliv je taka, kakeršna črešenj, ako vzameš za podlogo enoleten, iz koščice vzgojen divjak. Divjaki, vzgojeni iz navadne češplje, rastejo pa kaj grdo, veliko boljši so divjaki, vzgojeni iz vrste „St. Julien“. Češpljeve divjake vzgojiš tudi lahko od koreninskih vzrastkov iz starega drevja, katerih dobiš polno okoli starih češpljevih nasadov. Najlepše češpljevo drevje, ki ob enem tudi obilno rodi lepega pitomega sadu, vzgojiš pa z dvojnim cepljenjem. V ta namen cepi na divjak vrsto „Belle de Louvain“, iz katere vzgojiš deblo, na to pa cepi za krono vrsto, katere želiš. Vse, kar je povedanega o češpljah, velja tudi o vsakovrstnih slivah, mirabolanaht itd.

Kdor ima na razpolaganje čresla, ki ga usnarji proč mečejo, ta naj na novo zasajeno drevesnico proti koncu maja, najbolje po kakem hudem dežji, čez in čez pospe s čreslom kakih 10 $\frac{c}{m}$ na debelo. V tako nasuti drevesnici ne raste plevel skoraj nič, in zemlja ostane pod čreslom rahla in toliko vlažna, da ne more škodovati drevesnici najhujša poletnja suša. Cepljenci uspevajo izvrstno, naredé hitro debele in dolge poganjke, korenine se pa čudovito razrastejo. Iz tega je razvidno, koliko prednost ima tako posipanje s čreslom, in jaz je priporočam prav živo iz svoje večletne izkušnje.

Orehovega drevja ne obrezuj nikdar po zimi, dokler se je bati hudega mraza, ampak šele tedaj, kadar postaja toplejše, torej na spomlad. Obrežeš pa ga lahko tudi jeseni, na pr. meseca septembra, a vsekakor toliko zgodaj, da se moreje rane še nekoliko zaceliti.

Kadar režeš špargle (beluše), nahajaš poleg lepih in debelih tudi tanke in nerazvite. Odreži tudi te vselej, ker oni le slabijo korenino, a ti ne dajo nobenega dobička.

Ogrce pokončujejo po vrtih na Francoskem z bencinom. Trije grami bencina zadostujejo za štirjaški meter, da pokončaš vse ogrce. Bencin treba tako pod zemljo spraviti, da jo njegov duh dobro prešine.